

PRIJSVRAAG 2018

TEYLERS TWEEDE GENOOTSCHAP TE HAARLEM

In het kader van de ruim 200-jarige traditie van Teylers Stichting om wetenschappelijk onderzoek te bevorderen, hebben Directeuren van Teylers Stichting en de leden van Teylers Tweede Genootschap besloten voor het jaar 2018 een prijsvraag uit te schrijven over een onderwerp uit de kunstgeschiedenis.

ONDERWERP

Gevraagd wordt: een oorspronkelijke studie waarin gedemonstreerd wordt hoe prenten werden verspreid, gebruikt en gewaardeerd.

TOELICHTING

Toen de prentkunst in de tweede helft van de vijftiende eeuw ontstond, was het een revolutionair medium. Prenten konden in grote aantallen worden afgedrukt – tot in de honderdtallen. Daarmee was de prentkunst een massamedium *avant la lettre*, want met behulp van de drukpers was het voor het eerst mogelijk om relatief goedkope voorstellingen te produceren die beschikbaar waren voor een tamelijk breed publiek. Terwijl de vroegste prentmakers alle stappen in het productieproces en de distributie van prenten in eigen hand hielden, vond in de loop van de zestiende eeuw een vergaande arbeidsverdeling plaats, waarbij een prentenontwerper, graveur en drukker/uitgever nauw samenwerkten. Vooral de rol van de drukker/uitgever was daarbij groot. Hij vormde de spil van het prentenbedrijf die alle betrokken partijen samenbracht én de financiële risico's droeg. De vroegste drukkerscentra bevonden zich in Zuid-Duitsland en Italië; vanaf de zestiende eeuw werd Antwerpen een belangrijk centrum voor prentenproductie. De allereerste prenten (veelal houtsneden) hadden vaak een devotieele functie en werden voornamelijk lokaal verkocht. Prenten werden echter al snel geliefd vanwege hun esthetische functie. Ze vonden hun weg door heel Europa en leenden zich daarom uitstekend voor de verspreiding van nieuwe stijlen, thema's en motieven. Ook konden prenten dienen als propagandamiddel of nieuwsvoorziening, bijvoorbeeld wanneer in allegorische voorstellingen opvattingen over religie, politiek of moraal tot uitdrukking werden gebracht.

De laatste decennia is het kunsthistorisch onderzoek naar de productie van prenten sterk toegenomen, zowel nationaal als internationaal, waardoor onze kennis over dit medium aanzienlijk is vergroot. Er verschenen studies over zestiende- en zeventiende-eeuwse prentenuitgevers in Antwerpen, Haarlem, Den Haag, Keulen en Utrecht. Daarnaast waren er publicaties over de vijftiende-eeuwse houtsnede, over Amsterdamse prentmakers en uitgevers in de Gouden Eeuw, over grafische technieken in de vroegmoderne tijd en over zogenoemde 'afzetters', die er hun beroep van maakten prenten handmatig in te kleuren in opdracht van uitgevers of verzamelaars.

Tegelijkertijd groeide onder kunsthistorici de belangstelling voor de geschiedenis van prentenverzamelingen en voor de uiteenlopende functies die prenten konden vervullen. Dit kwam bijvoorbeeld tot uitdrukking in de bundel *Collecting Prints*

and Drawings in Europe, c. 1500-1750 (2003) en op de tentoonstelling *Prenten in de Gouden eeuw. Van kunst tot kastpapier* in Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam in 2006. Hoewel de grote lijnen in dit onderzoeksgebied zijn uitgezet en algemeen bekend is dat prenten vele functies konden vervullen – van verzamelobject tot verpakkingsmateriaal – is er juist vanwege de enorme prentproductie in de vroegmoderne tijd nog lang niet volledig in kaart gebracht hoe prenten werden gedistribueerd en functioneerden.

De prijs kan daarom worden toegekend aan een oorspronkelijke studie die bijdraagt aan onze kennis over de verspreiding, het gebruik en de waardering van prenten. Dit kan bijvoorbeeld een studie zijn over de prentenhandel, over het verzamelen van prenten, over het gebruik van prenten door kunstenaars en bouwmeesters, of over de functie van prenten bij de verspreiding van wetenschappelijke kennis of politieke of religieuze ideeën.

De studie kan een periode beslaan tussen circa 1450 en 1800, met het accent op de Noordelijke- of Zuidelijke Nederlanden. Het kan daarbij gaan om één of meerdere casus, of om een meer samenvattende studie die de problematiek van het onderwerp belicht.

BEANTWOORDINGSVORM

Het antwoord kan bestaan uit een langere studie in de vorm van een voor publicatie gereed geschrift of uit een aantal publicaties (die merendeels zijn verschenen gedurende de laatste drie jaren vóór 1 januari 2021 en waarvan de indiener de auteur of één der hoofdauteurs is), vergezeld van een voor de gelegenheid van de prijsvraag geschreven stuk dat nog niet is gepubliceerd en dat de eerdere publicaties in een ruimer wetenschappelijk kader plaatst.

PROCEDURE

Om voor beoordeling in aanmerking te komen, moeten de antwoorden vóór 1 januari 2021 in viervoud in het bezit zijn van Directeuren van Teylers Stichting (Spaarne 16, 2011 CH Haarlem). Inzendingen die na dat tijdstip binnen komen, zullen niet in behandeling worden genomen. Ingeleverde teksten dienen te zijn gesteld in het Nederlands, Engels, Frans of Duits.

Ingevolge de bepalingen van het testament van Pieter Teyler van der Hulst, mogen de niet eerder in druk verschenen teksten niet de naam van de auteur vermelden: zij moeten anoniem worden ingeleverd, slechts ondertekend met een spreuk. De inzending dient tevens te bevatten een van diezelfde spreuk voorzien verzegeld couvert, met daarin een opgave van naam en adres van de schrijver.

BEOORDELING

De beoordeling vindt plaats door Teylers Tweede Genootschap, dat binnen vier maanden na de uiterste inleverdatum een voorstel omtrent bekroning zal doen aan Directeuren van Teylers Stichting. Dezen beslissen daarover binnen een maand; hun beslissing is onherroepelijk. Alle deelnemers aan de prijsvraag zullen direct daarna van de beslissing op de hoogte worden gebracht.

PRIJS

De prijs bestaat uit een gouden erepenning, geslagen op de stempels van het Tweede Genootschap. Deze penning zal tijdens een bijzondere bijeenkomst in Teylers Museum aan de bekroonde inzender(s) worden uitgereikt. Van deze gelegenheid zullen vakbladen en pers, eventueel ook andere belanghebbende personen en instanties, tijdig worden verwittigd.

PUBLICATIE

De bekroonde inzending zal door de auteur zelf worden gepubliceerd, onder vermelding van de bekroning door Teylers Stichting. Stichting en Genootschap kunnen overwegen hierbij behulpzaam te zijn.

INLICHTINGEN

Nadere inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de secretaris van het Genootschap (zie onder). Redacties van tijdschriften en andere instanties die de aandacht van hun lezers willen vestigen op deze prijsvraag (maar het bovenstaande niet integraal afdrukken), wordt dringend verzocht in hun berichtgeving met nadruk te wijzen op de wenselijkheid dat potentiële inzenders het prijsvraag-programma consulteren, opdat zij kennis nemen van alle bovenvermelde bepalingen. Daartoe kan een exemplaar van het formulier worden aangevraagd bij de secretaris. Over erflater Pieter Teyler van der Hulst, over Teylers Stichting en de daarbij behorende instellingen als de beide genootschappen, het museum en het hofje leze men *'Teyler' 1778-1978* (Haarlem 1978) en *De idealen van Pieter Teyler. Een erfenis uit de Verlichting* (Haarlem 2006) en www.teylersstichting.nl.

LOPENDE PRIJSVRAGEN

- Prijsvraag 2016 (letterkunde) over de invloed van de Middeleeuwen op de samenleving en culturele praktijk sinds de tijd van het Humanisme (sluiting 31 december 2018)
- Prijsvraag 2017 (biologie) een kritische studie naar het optimaliseren van duurzame multifunctionaliteit van bodems (sluiting 31 december 2019)

De voor bovenstaande prijsvragen uitgeschreven programma's (met nadere toelichtingen) zijn te verkrijgen bij de secretaris.

SECRETARIS

Dr. Y.L. Bleyerveld: bleyerveld@rkd.nl

INZENDINGEN

Inzendingen dienen vóór 1 januari 2021 in bezit te zijn van Directeuren van Teylers Stichting (Spaarne 16, 2011 CH Haarlem).

LEDEN VAN TEYLERS TWEEDE GENOOTSCHAP

prof. dr W. van Anrooij, hoogleraar Nederlandse letterkunde tot de Romantiek, Universiteit Leiden

dr Y.L. Bleyerveld, senior conservator teken- en prentkunst tot 1800, RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Den Haag

prof. dr F.H. van Lunteren, hoogleraar geschiedenis van de natuurwetenschappen vanwege Teylers Stichting, Universiteit Leiden

prof. dr N.C.F. van Sas, emeritus hoogleraar geschiedenis na 1750, Universiteit van Amsterdam

drs A. Pol, oud-conservator Rijksmuseum Koninklijk Penningkabinet, Leiden

prof. dr ir W. van Saarloos, vicepresident van de KNAW, hoogleraar theoretische natuurkunde, Universiteit Leiden

prof. dr L.E.M. Vet, directeur Nederlands Instituut voor Ecologie, hoogleraar evolutionaire ecologie, Wageningen Universiteit

Erepenning Teylers Tweede Genootschap (goud, 72 mm, ca. 120 g, 14 karaat); stempels door J.G. Holtzhey, 1778: onder het stralende alziend oog van de Voorzienigheid zijn verenigd de Natuurkunde met wereldbol en passer, de Dichtkunst met lier, de Geschiedkunde met boek, de Tekenkunst met penseel en palet en de Penningkunde met lade met numismatica; OMNES ARTES QVAE AD HVMANITATEM PERTINENT HABENT QVODDAM COMMVNE VINCVLVM (alle wetenschappen, die op de menselijke beschaving betrekking hebben, hebben een zekere band gemeen) en binnen een lauwerkrans DOCTRINAE PRAEMIVM EX TESTAMENTO PETRI TEYLER V D HVLST HARLEMENSIS NATI DIE XXV MARTII MDCCII DEFVNCTI DIE VIII APRILIS MDCCCLXXVIII (wetenschapsprijs volgens de uiterste wil van Pieter Teyler van der Hulst te Haarlem, geboren 25 maart 1702, overleden 8 april 1778)